

**“ОБОД ВА ХАВФСИЗ МАҲАЛЛА ҲАМДА Е-ЎЎТИМОЙ
PROFILAKTIKA ТИЗИМИ: АХЛОҚҚА ҚАРШИ
ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ МЕХАНИЗМЛАРИ”**

*Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси 3-ўқув курси 310-гуруҳ курсанти
Мамадиёров Мадрахим Мехридин ўғли*

*Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси Давлат-ҳуқуқий фанлар ва инсон
ҳуқуқларини таъминлаш кафедраси ўқитувчиси, майор
Ниматов Шерзод Ниматжонович*

Аннотация

Мақолада Ўзбекистонда ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишда профилактика инспекторлари фаолиятининг роли ва уни такомиллаштириш йўналишлари таҳлил қилинган. Жамиятда ахлоқ ва ҳуқуқ нормалари ўртасидаги боғлиқлик, умумий, махсус, яқка ва виктимологик профилактика усуллари, ҳамда “Обод ва хавфсиз маҳалла” ва “Е-ijtimoiy profilaktika” тизими орқали аҳоли, айниқса ёшлар ва аёллар орасида маънавий ва ижтимоий барқарорликни таъминлаш механизмлари кўриб чиқилган. Мақолада ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликларнинг ижтимоий, иқтисодий ва маънавий сабаблари, уларни олдини олишда ҳуқуқий ва ташкилий чоралар ҳамда профилактика инспекторлари ва маҳалла фаоллари иштироки муҳим аҳамиятга эга экани таъкидланган.

Калит сўзлар

Ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликлар, профилактика инспектори, ижтимоий профилактика, маҳалла, “Обод ва хавфсиз маҳалла”, “Е-ijtimoiy profilaktika”, ёшлар, аёллар, ҳуқуқий ва маънавий тарбия.

Хар қандай жиноят жамият учун хавфли бўлиб, айниқса, ёшлар орасида содир этиладиган ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликлар мамлакат осойишталиги ва келажак авлоднинг тарбиясига салбий таъсир кўрсатади. Ўтган давр мобайнида Ўзбекистонда ҳуқуқбузарликларнинг сабаб ва шарт-шароитларини бартараф этиш, аҳоли ва ёшлар орасида ахлоқий тарбияни шакллантириш мақсадида турли профилактик тадбирлар амалга оширилди. Шу билан бирга, 2020 йил статистикасига кўра айрим турдаги ҳуқуқбузарликлар кўпайиши, уларнинг махсус профилактикасини такомиллаштириш заруратини кўрсатмоқда. Ижтимоий профилактика — бу жамиятда турли салбий ҳолатларнинг олдини олишга қаратилган тизимли чора-тадбирлар бўлиб, унинг самарали амалга оширилиши ижтимоий давлат тамойилларига асосланади. Ўзбекистонда бу йўналишда “Обод ва хавфсиз маҳалла” тамойили, “E-ijtimoiy profilaktika” ахборот тизими ва маҳалла фаоллари иштирокидаги профилактик механизмлар жорий қилинган. Ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишда ҳуқуқий, ташкилий ва индивидуал чоралар биргаликда қўлланилиши, жамиятда маънавий муҳитни мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Дунё мамлакатларининг жиноятчилик ва хавфсизлик даражасини белгилашда алоҳида тур- даги жиноятлар (терроризм, одам савдоси, қотиллик, номусга тегиш, ўғир- лик, босқинчилик ва бошқалар), алоҳида тоифадаги шахслар (аёллар, вояга етмаганлар, ишсизлар, гиёҳвандлар ва бошқалар)нинг миқдор ва сифат кўр- саткичлари муҳим омил ҳисобланади¹. Ўтган давр мобайнида республикамізда айрим турдаги ҳуқуқбузар- ликлар профилактикасини амалга ошириш, бу турдаги ҳуқуқбузарликларнинг сабаб ва шарт-шароитларини бартараф этиш, айрим тоифадаги шахсларни аниқлаш ва уларга профилактик таъсир кўрсатиш бўйича комплекс чора- тадбирлар

¹ Уровень преступности в мире // URL: <https://visasam.ru/emigration/vybor/prestupnost-v-mire.html> (24.03.2021й.да мурожаат қилинган); Самые преступные страны мира // URL: <https://zel-rent.ru/grazhdanskoe-protsessualnoe-pravo/samie-prestupnie-strani-mira.php> (24.03.2021й.да мурожаат қилинган).

амалга оширилди. Бироқ 2020 йилда умумий жиноятчилик 25,8 фоиз- га, улар орасидан қасддан одам ўлдириш 16,4 фоизга, ўғирлик 34,3 фоизга талончилик ва босқинчилик 24,9 фоизга, фирибгарлик 39,8 фоизга, гиёҳванд- лик билан боғлиқ жиноятлар 11,9 фоизга, безорилик 31,4 фоизга ошган

лиги ҳуқуқбузарликлар махсус профилактикасининг назарий ва методолгик асос- ларини ривожлантириш, махсус профилактик чора-тадбирлар тизимини, шунингдек ҳуқуқбузарликларнинг махсус профилактикасини амалга ошириш асослари, тартиби ва шартларини такомиллаштириш, бу борада қонун норма- ларини қўллаш амалиётида учраётган муаммо ва камчиликларни аниқлаш ҳамда бартараф этиш ҳозирда ҳам долзарб эканлигидан далолат беради.²

Ҳуқуқбузарликларга (жиноятларга) қарши кураш жамиятнинг барқарор ривожланиши, фуқароларнинг хавфсизлиги ва иқтисодий ўсишнинг асосий шартларидан биридир. 2025 йилнинг 27 октябр ҳолатига кўра, Ўзбекистондаги вазиятни таҳлил қилиб, ушбу курашнинг долзарблигини статистика, ижтимоий-иқтисодий оқибатлар ва глобал тенденциялар асосидаасослаш муҳим аҳамият касб этади. Бу масала нафақат миллий, балки халқаро миқёсда ҳам муҳим, чунки ҳуқуқбузарликлар жамиятнинг барча қатламларига таъсир кўрсатади³.

Бугунги кунда глобал ахборот макони, интернет, оммавий маданият ва турли кўнгилочар платформаларнинг таъсири остида вояга етмаганлар онги ва хулқ-атвори жиддий таҳдидлар билан тўқнашмоқда. Хусусан, уларнинг

² Давлат статистика қўмитасининг расмий статистикаси// <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/crime-and-justice-2> (05.02.2021й.да мурожаат қилинган).

³ БЎЙИЧА Ҳ. П. " ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИДА ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ БЎЙИЧА НОРМАЛАРНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ //ОБРАЗОВАНИЕ. – 2025. – Т. 79. – №. 2. – С. 143-157.

хуқуқий онги, маънавий тарбияси ва жамиятдаги ижтимоий позицияси
оммавий маданият таъсирида сўнғинлашуви мумкин. Бу эса
мамлакатнинг

келажаги бўлган ёш авлоднинг соғлом, баркамол шахс сифатида
шаклланишига салбий таъсир кўрсатади. Шу сабабли, вояга
етмаганларни

хуқуқбузарликлардан, назоратсизликдан ва маданий-ахлоқий
бузғунчиликдан

ҳимоя қилиш, профилактика инспекторлари фаолиятини кучайтириш
бугунги

куннинг долзарб вазифаларидан биридир⁴

Ўзбекистон Республикаси янги таҳрирдаги Конституция муқаддимасида
келтирилган “ижтимоий давлат” атамаси — бу давлат фақат қонун чиқариш ва
бошқарув функцияларини эмас, балки аҳолининг фаровонлиги, тенг
имкониятлар ва ижтимоий адолатни таъминлаш учун жавобгар бўлган давлат
эканини англатади. Ижтимоий давлат — бу шундай давлатки, у ҳар бир
фуқаронинг муносиб ҳаёт кечириши, меҳнат қилиш, таълим олиш, соғлиқни
сақлаш, ижтимоий ҳимоя ва кам таъминланганларни қўллаб-қувватлаш
хуқуқларини кафолатлайди.⁵ Ижтимоий давлатнинг асосий вазифаси —
фуқароларнинг муносиб ҳаётини таъминлаш, жамиятда ижтимоий адолат ва
барқарорликни сақлашдир. Бу давлат ҳар бир инсоннинг манфаатларини
ҳимоя қилади, камчиликка, жиноятчиликка ва ноҳақликка йўл қўймасликка
интилади.

⁴ Ниматов Ш. Н. и др. ЁШЛАР ВА ХОТИН-ҚИЗЛАР ЖИНОЯТЧИЛИГИНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШДА
НОРМАТИВ-ХУҚУҚИЙ АСОСЛАР ВА ИЖТИМОИЙ ПРОФИЛАКТИКА МЕХАНИЗМЛАРИ
//ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2025. – Т. 79. – №. 2. – С. 143-157.

⁵ <https://lex.uz/docs/6445145>

Ижтимоий профилактика — бу жамиятда турли салбий ҳолатлар (жиноятчилик, ҳуқуқбузарлик, қашшоқлик, ишсизлик, маънавий таназзул ва ҳ.к.)нинг олдини олишга қаратилган чора-тадбирлар тизимидир.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2024 йил 30 ноябрдаги 801-сон қарори, унда “Обод ва хавфсиз маҳалла” тамойили асосида маҳаллаларда ижтимоий профилактика тизими самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари белгилаб берилган.⁶ Қарорнинг асосий мақсади маҳаллаларда ҳуқуқбузарликларни олдини олиш, аҳолининг ижтимоий ҳимоясини кучайтириш ва жиноятчилик хавфини камайитириш мақсадида “Обод ва хавфсиз маҳалла” тамойилини амалда тўлиқ жорий этиш ҳисобланади. “E-ijtimoiy profilaktika” ахборот тизими жорий этилди — бу орқали давлат органлари ижтимоий хавф гуруҳидаги шахслар ҳақида электрон маълумот алмашади. “Маҳалла еттилиги” ташкил этилди, маҳалла раиси, ҳоким ёрдамчиси, профилактика инспектори, ёшлар етакчиси, хотин-қизлар фаоли, ижтимоий ходим, солиқ инспекторига аниқ вазифалар белгилаб берилди, уларнинг ҳамкорликдаги фаолияти “Обод ва хавфсиз маҳалла” тизимининг асосий бўғини этилди. Қарор маҳалла фаолларига — айниқса, профилактика инспектори, ёшлар етакчиси, хотин-қизлар фаоли ва ижтимоий ходимларга аҳолининг ахлоқий тарбияси билан боғлиқ вазифаларни аниқ белгилаб берди. Бу орқали беҳаёлик, оилавий беқарорлик, зўравонлик, муомала маданияти пастлиги каби ахлоққа қарши ҳолатларни олдини олиш имконияти яратилади. “E-ijtimoiy profilaktika” ахборот тизими ёрдамида хулқи ёмонлашган ёшлар, ичкиликбозлик ёки қиморга ружу қўйган шахслар, оилавий муаммоларга дуч келган фуқаролар ҳақидаги маълумотлар тўпланади. Бу маълумотлар асосида улар билан индивидуал тарзда психологик маслаҳат, ҳуқуқий ва ахлоқий суҳбатлар, жамоат ишларига жалб қилиш ишлари ташкил этилади. Бу эса ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликларни жиноятга

⁶ <https://lex.uz/docs/7243832>

айланишидан олдин бартараф этишга хизмат қилади. Ахлоқбузарликлар кўп ҳолларда ёшлар орасида кузатилади. Қарорда бу масалага алоҳида эътибор берилган. Ёшлар етакчиси — маънавий-маърифий тадбирлар орқали ёшларни турли бузгунчи ғоялардан асрайди. Хотин-қизлар фаоли — оилалардаги ахлоқий муаммоларни аниқлаб, уларга психологик ва ҳуқуқий ёрдам кўрсатади. Натижада жамиятда соғлом муҳит ва ахлоқий барқарорлик таъминланади.

Ижтимоий давлат ижтимоий профилактикани амалга ошириш орқали ўз мақсадларига етишади. Бошқача айтганда, ижтимоий профилактика — ижтимоий давлат сиёсатининг асосий воситаларидан бири ҳисобланади. Масалан Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори, 08.01.2019 йилдаги ПҚ-4102-сон қарори «Худудларни комплекс ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича секторлар фаолиятини янада такомиллаштиришга доир чора-тадбирлар» тўғрисидаги ҳужжатдир. Бу ҳужжат кўп жиҳатдан худудларда жамиятни тартибга солиш, ижтимоий муаммоларни бартараф қилиш, мониторингни кучайтириш ва самарали бошқарувни жорий қилишни назарда тутди. ПҚ-4102 қарорда айтилишича, худудларда ижтимоий-иқтисодий ривожланиш тамойили бўйича секторлар ташкил этилади ва улар «уйма-уй юриш, ўтказилган суҳбатлар, мурожаатлар натижасида муаммоларни аниқлаш» каби механизмларни жорий этишга мажбур.⁷ 801-сон қарорда маҳаллалар даражасида жамиятда хавф гуруҳларини аниқлаш, жамоатчилик билан биргаликда профилактика тадбирларини олиб бориш вазифалари белгиланган.

Статистик маълумотларга кўра, дунё мамлакатлари аҳолисининг 16 фоизини ёшлар ташкил қилади, – деди Олий Мажлис Қонунчилик палатаси Спикерининг биринчи ўринбосари, Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий маркази директори Акмал Саидов. – Мамлакатимизда

⁷ <https://lex.uz/docs/4145890>

ёшларга оид давлат сиёсатини амалга ошириш доимо устувор аҳамият касб этган. Президентимиз Шавкат Мирзиёев БМТ Инсон ҳуқуқлари бўйича кенгашининг 46-сессиясида аҳолимизнинг ярмидан кўпини ташкил этадиган ёшлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш доимо эътиборимиз марказида эканлигини алоҳида таъкидлаб ўтди. Бугун Ўзбекистон улкан янгиланишларни бошдан кечирмоқда ва бу жараёнда замонавий билим ва дунёқараш билан ҳаётга кириб келаётган ёш авлод майдонга чиқмоқда. Ёшларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлаш, эзгу ташаббуси ва салоҳиятини қўллаб-қувватлаш борасида амалга оширилаётган кенг қўламли ислохотларнинг ҳаракатлантирувчи кучи бўлиб хизмат қилади.⁸

Жамият тараққиёти ва барқарорлигининг муҳим омили — бу унинг ахлоқий асосларидир. Ахлоқ нормалари жамият аъзоларининг бир-бирига бўлган муносабатларини тартибга солиб, ҳуқуқий онг ва қонунга итоат маданиятини шакллантиради. Шунинг учун ҳам ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликлар нафақат жиноий, балки маънавий хавф сифатида ҳам баҳоланади. Бугунги глобал ахборот маконида зўравонлик, фоҳишалик ва порнография каби иллатларнинг кенгайиши ёшлар онгига салбий таъсир кўрсатмоқда. Шу сабабли, ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш масаласи фақат ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг эмас, балки бутун жамиятнинг долзарб вазифаси ҳисобланади.

Ахлоқ ва ҳуқуқ жамиятдаги ҳуқ-атворни тартибга солувчи икки муҳим тизимдир. Ахлоқ нормалари ички ишонч ва виждонга асосланса, ҳуқуқ нормалари давлат томонидан белгиланган мажбурий меъёрлар ҳисобланади. Бироқ улар ўзаро боғлиқ — ахлоқий заифлик ҳуқуқбузарликка олиб келади, ҳуқуқий маданият эса ахлоқий баркамолликни мустаҳкамлайди. Айнан шу нуқтаи назардан Ўзбекистон Республикасининг “Ҳуқуқбузарликлар

⁸ <http://pravacheloveka.uz/uz/news/yoshlar-jinoyatchiligining-oldini-olish-masalalariga-bagishlandi>

профилактикаси тўғрисида”ги Қонунида фуқароларда ҳуқуқий онг ва ахлоқий масъулиятни ошириш давлат сиёсати даражасида белгиланган.

Ҳуқуқбузарлик — бу жисмоний ёки юридик шахс томонидан қонун ҳужжатларида белгиланган ҳуқуқ нормаларига ҳилоф равишда содир этилган, жамият, давлат ёки шахс манфаатларига зарар етказувчи айбли ғайриҳуқуқий қилмиш (ҳаракат ёки ҳаракатсизлик) бўлиб, у учун маъмурий ёки жиноий жавобгарлик белгиланади. Ҳуқуқбузарликнинг асосий белгиларини қуйидагича ифодалаш мумкин:

-Ғайриҳуқуқийлик — қилмиш амалдаги қонун нормаларига зид бўлади.

-Айблилик — шахс ўз қилмишининг хатарли ва қонунга ҳилоф эканлигини англаган ҳолда ҳаракат қилади.

-Жамият учун хавфлилик — ҳуқуқбузарлик шахс, жамият ёки давлат манфаатларига зарар етказади.

-Жавобгарликнинг мавжудлиги — қонунчиликда бундай қилмиш учун маъмурий ёки жиноий жавобгарлик белгиланган бўлади. Ахлоққа қарши ҳуқуқбузарлик — бу жамиятда қабул қилинган ахлоқ ва одоб нормаларига зид, жамоат тартибини бузувчи ғайриҳуқуқий қилмиш бўлиб, у учун маъмурий ёки жиноий жавобгарлик белгиланади. Бошқача қилиб айтганда, ҳуқуқбузарлик — бу инсоннинг қонун билан тақиқланган ҳаракат ёки ҳаракатсизлик орқали жамиятда ўрнатилган ҳуқуқий ва ахлоқий тартибни бузиши ҳисобланади.

Ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликлар — бу фуқароларнинг жамиятдаги маънавий қадриятларга зид бўлган хатти-ҳаракатларидир. Ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликлар — жамиятнинг маънавий қадриятларига, одоб-ахлоқ меъёрларига ва жамоат тартибига зид бўлган қилмишлар ҳисобланади. Уларнинг олдини олиш ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тизимининг муҳим таркибий қисми бўлиб, мазкур жараёнда давлат органлари, маҳалла тизими, таълим муассасалари ва фуқаролар жамоатчилиқ ташкилотлари иштирок этади. Ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликлар профилактикаси “Ҳуқуқбузарликлар

профилактикаси тўғрисида”ги Қонуннинг 6-моддасида белгиланган тўрт турдаги профилактика тизими асосида амалга оширилади:

Умумий профилактика — бу жамиятда ҳуқуқий ва маънавий онгни юксалтириш, ахлоқ нормаларига ҳурмат руҳини шакллантиришга қаратилган чоралар тизимидир. Ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликлар соҳасида умумий профилактика қуйидаги шаклларда амалга оширилади:

-таълим муассасаларида ёшларга ахлоқ ва ҳуқуқ маданиятини сингдириш;

-оммавий ахборот воситалари орқали соғлом турмуш тарзи ва оилавий кадриятларни тарғиб қилиш;

-фоҳишалик, порнография, жамоат жойида беҳаёлик каби иллатларга қарши ахлоқий тарғибот ишларини ташкил этиш;

-жамоатчилик назоратини кучайтириш, айниқса маҳаллаларда маънавий муҳитни соғломлаштириш. Умумий профилактика жиноят ёки ҳуқуқбузарликка олиб келувчи ахлоқий инқирозни бошиданок чеклашга хизмат қилади.

-Махсус профилактика — бу муайян ижтимоий гуруҳлар ёки аҳоли қатламлари ўртасида ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга қаратилган мақсадли чора-тадбирлар тизимидир. Бундай чоралар қуйидагиларни қамраб олади:

-ахлоқий бузуқликка мойил муҳитлар (масалан, фоҳишалик ёки беҳаё контент тарқаладиган жойлар)ни аниқлаш ва бартараф этиш;

-интернет маконида ахлоқсизликни тарғиб қилувчи материаллар устидан ҳуқуқий назорат ўрнатиш;

-жамоат жойларида одобсиз хатти-ҳаракатларнинг олдини олиш бўйича профилактика инспекторлари фаолиятини кучайтириш;

-хотин-қизлар, ёшлар ва болалар билан алоҳида тарбиявий иш олиб бориш.

Махсус профилактиканинг мақсади — хатар манбаи бўлиши мумкин бўлган муҳитларни бартараф этиш ва жиноятчиликнинг илдизини кесишдир. Якка тартибдаги профилактика — бу ахлоққа қарши ҳуқуқбузарлик содир этишга мойил бўлган шахслар билан индивидуал тарзда олиб бориладиган ишдир. Бу чоралар қуйидагиларни ўз ичига олади:

-ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар томонидан эҳтимолий ҳуқуқбузар шахсни ҳисобга олиш;

-унинг оилавий, психологик ва ижтимоий ҳолатини ўрганиш;

-психологик маслаҳатлар, тарбиявий суҳбатлар ўтказиш;

-қайта ижтимоийлаштириш ва фойдали меҳнатга йўналтириш. Бундай ёндашув ҳар бир шахсни жиноятчига айланмасдан олдин ахлоқий жиҳатдан тиклашга қаратилган. Виктимологик профилактика — бу ҳуқуқбузарликдан жабрланувчи бўлиши мумкин бўлган шахсларни ҳимоя қилишга қаратилган чоралар тизимидир. Ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликлар контекстида бу йўналиш қуйидагича намоён бўлади:

-хотин-қизлар ва ёшларни зўравонлик, фоҳишалик ёки интернетдаги ахлоқсиз иллатлардан муҳофаза қилиш;

-жабрланувчилар учун психологик ва ҳуқуқий ёрдам марказларини ташкил этиш;

-ахлоқий бузилиш ҳолатларига учраган шахсларни ижтимоий реабилитация қилиш;

-аҳоли ўртасида “ўзини ҳимоя қилиш маданияти”ни шакллантириш. Бу профилактиканинг вазифаси — жабрланувчилар сонини қисқартириш ва уларни қайта жамият ҳаётига қайтаришдир.

Ўзбекистонда ахлоққа қарши содир этилаётган ҳуқуқбузарликлар (асосан, Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 190-моддаси бўйича белгиланган, жумладан, фожоҳалик билан шуғулланиш, оила ва ёшларга қарши қилмишлар) кенг тарқалган муаммо ҳисобланади. Уларнинг сабаб ва

шароитлари ижтимоий, иқтисодий ва маънавий омиллар билан чамбарчас боғлиқ.

Иқтисодий ва ижтимоий муаммолар. Қашшоқлик, ишсизлик ва кам таъминланганлик. Айниқса, аёллар ва ёшлар орасида проституцияга олиб келадиган асосий сабаб – мол-ҳолатни яхшилаш нияти. Қишлоқдан шаҳарларга миграция: Ижтимоий назоратнинг йўқолиши, оилавий муносабатларнинг бузилиши ва ноқонуний фаолиятлар учун "қулай шароит" яратилади.

Маънавий-ахлоқий бузуқлик тарғиботи. Интернет ва хорижий оммавий ахборот воситалари орқали тарқалаётган ноқонуний контент (порнография, ноахлоқий тарздаги жинсий муносабатларни тарғиб қилиш). Бу, айниқса, ёшларнинг ахлоқий қадриятларини бузади. Оилада тарбиянинг етарли эмаслиги ва ёмон жамият таъсири: Ўқув жойларидаги тарбиявий ишларнинг самарасизлиги сабабли ёшлар осон йўл билан пул топишни "одатий" деб ҳисоблайди. Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатларида «хотин-қизларга нисбатан камситиш», «хотин-қизларга нисбатан зўравонлик, «аёлларга нисбатан иқтисодий, жинсий, жисмоний ва руҳий зўравонлик», «аёлларга нисбатан зўравонлик субъектлари», «оиладаги зўравонлик» каби атамаларнинг тушунчаси белгиланмаган⁹

Ўзбекистонда бундай ҳуқуқбузарликлар кўп ҳолда оммавий ахборот воситаларида эълон қилинади, лекин расмий равишда аниқ шахслар номи кўрсатилмайди. 2024 йилнинг биринчи 3 ойида Тошкент шаҳрида 1068 нафар аёл проституция учун маъмурий жавобгарликка тортиб олинган. Бу ҳолатлар асосан сауна, массажхона ва бошқа "қулай" жойларда содир бўлган, сабаблари – иқтисодий муҳтожлик ва шаҳар миграцияси. Жазо – жарима ва тиббий текширув. Шунингдек, 2022 йилда Бухорода проституция билан шуғулланган аёл 40 га яқин эркакларга ОИВ (СПИД) йўққотирган ҳолат аниқланган, бу

⁹ Ўзбекистон Республикаси Оила ва Меҳнат кодексларининг гендер экспертизаси. –Т., 2008. –Б.57.

оилавий ва ижтимоий муносабатларни бузган катта муаммога олиб келган. Сабаб – оилада тарбия етишмаслиги ва ёмон жамият таъсири.¹⁰ 2021 йилда Тошкентда икки эркак (ҳамкорлаштиб яшаган) Ўзбекистон Жиноят кодексининг 120-моддаси бўйича айбланган ва мажбурий анал текширув (тўртбарча муносабат) орқали 2 йил уй қamoғига ҳукм қилинган. Суд қарорида "жароҳатлар ва анал сфинктер тонуснинг заифлиги" каби далиллар келтирилган. Бу ҳолатларда мажбурий текширувлар инсон ҳуқуқларини бузиш билан бирга, 2017–2021 йилларда камIDA 6 нафар эркакка нисбатан қўлланилган. Умуман, 2016–2020 йилларда 40 дан ортиқ эркак шу модда бўйича ҳукм қилинган. Сабаблар – интернет тарғиботи ва жамият назорати етишмаслиги. 2023 йилгача бу амалиёт давом этган, лекин расмий равишда аниқ ишлар кам эълон қилинади.¹¹ Бу ҳолатларнинг олдини олиш учун профилактика инспекторлари фаолиятини такомиллаштириш ва аҳоли орасида тарбиявий чоралар кўриш тавсия этилади.

Ҳозирги кунда Ўзбекистонда ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликларни олдини олиш бўйича қўлланилаётган бир қанча ҳуқуқий ва ташкилий чора-тадбирлар амалга оширилиб келинмоқда. Ҳуқуқий чора-тадбирлар сифатида қуйидагиларни келтириш мумкин:

Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги концепцияси (ПФ-27-сон фармон, 2021 й. 29 ноябр) — жамоат хавфсизлигини таъминлаш, профилактика чораларини технологиялаштириш бўйича асосий ҳуқуқий ҳужжат¹². Ўзбекистон Республикасида Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисидаги қонун (ЎРҚ-371-сон) — ҳуқуқбузарликлар профилактикаси борасида умумий ҳуқуқий асосларни белгилайди.¹³ Вазирлар Маҳкамасининг 801-сон қарори (2024 й. 30 ноябр) — “Обод ва хавфсиз маҳалла” тамойили

¹⁰ <https://kun.uz/ru/news/2024/04/08/za-3-mesyatsa-v-tashkente-privlecheny-k-administrativnoy-otvetstvennosti-1068-prostitutok>

¹¹ <https://www.hrw.org/news/2021/08/05/uzbekistan-forced-anal-testing-homosexuality-prosecutions>

¹² <https://lex.uz/uz/docs/5749291?ONDATE=16.01.2024&utm>

¹³ <https://lex.uz/docs/2387357>

асосида маҳаллаларда ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлайди. Ташкилий чора-тадбирлар сифатида эса қуйидагиларни келтириш мумкин: “Е-ijtimoiy profilaktika” ахборот тизими жорий этилиши — мазкур система орқали “хавфли шахслар”, профилактика объекти бўлиши мумкин шахслар ҳақида маълумот йиғиш ва уларга йўналтирилган чоралар амалга оширилиши назарда тутилган. (801-сон қарорда) “Маҳалла еттилиги” шаклини жорий қилиш — маҳаллада профилактика инспектори, ёшлар етакчиси, хотин-қизлар фаоли каби бир қатор субъектлар жамоатчилик билан ҳамкорликда профилактика вазифаларини бажаради. (801-сон қарор) “Обод ва хавфсиз маҳалла” жамғармаси ташкил этилиши¹⁴—маҳалла ва оила соҳасида ижтимоий-маънавий муҳитни мустаҳкамлаш учун бюджетдан ташқари маблағлар жамланиши ва йўналтирилиши¹⁵ Маҳаллаларда ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш бўйича йўриқнома ишлаб чиқирилиши — жамиятда тарғибот, рангоранг фаолиятлар, маҳалла асосида профилактика механизмлари йўлга қўйилиши.

Ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликлар профилактикаси жамиятда ҳуқуқий ва маънавий тартибни сақлашда муҳим аҳамиятга эга. Умумий, махсус, якка тартибдаги ва виктимологик профилактика чоралари жамиятда салбий иллатларнинг олдини олиш, шахсни жиноятчига айланишидан ҳимоя қилиш ва жабрланувчиларни қайта ижтимоийлаштириш имконини беради. Ўзбекистонда амалдаги қонун ва қарорлар, жумладан, 801-сон қарори ва “Е-ijtimoiy profilaktika” тизими профилактика инспекторлари, маҳалла фаоллари ва жамоатчиликнинг самарали ҳамкорлигига асосланган ҳолда ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликлар устидан назоратни кучайтирмоқда. Бу эса жамиятда маънавий ва ахлоқий барқарорликни таъминлайди, ёшлар ва аёллар

¹⁴ <https://isrs.uz/uz/page/pdf/obod-va-havfsiz-maalla-zamgarmasi?utm>

¹⁵ <https://kun.uz/kr/news/2023/05/17/obod-va-xavfsiz-mahalla-tamoyili-asosida-mahallalarda-ijtimoiy-profilaktika-boyicha-yoriqnoma-ishlab-chiqildi?utm>

орасида ижтимоий муҳофазани кучайтиради ҳамда келажак авлоднинг тарбияси учун мустаҳкам асос яратади. Хулоса қилиб айтганда, ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишда ҳуқуқий, ижтимоий ва тарбиявий чораларнинг комплекс қўлланилиши жамиятда хавфсизлик ва барқарорликни таъминлашда асосий омил саналади.

Фойдаланилган адабиётлар ва манбалар:

1. Уровень преступности в мире// <https://visasam.ru/emigration/vybor/prestupnost-v-mire.html> (24.03.2021 й.да мурожаат қилинган).

2. Самые преступные страны мира// <https://zel-rent.ru/grazhdanskoe-protsessualnoe-pravo/samie-prestupnie-strani-mira.php> (24.03.2021 й.да мурожаат қилинган).

3. Ўзбекистонда жиноятчилик статистикаси ва давлат назорати

4. Давлат статистика қўмитасининг расмий статистикаси// <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/crime-and-justice-2> (05.02.2021 й.да мурожаат қилинган).

Ёшлар ва хотин-қизлар жиноятчилиги ва профилактика механизмлари

1. Ниматов Ш. Н. ва бошқалар. Ёшлар ва хотин-қизлар жиноятчилигининг олдини олишда норматив-ҳуқуқий асослар ва ижтимоий профилактика механизмлари // Образование, наука и инновационные идеи в мире. – 2025. – Т. 79. – № 2. – С. 143–157.

2. БЎЙИЧА Ҳ. П. "ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИДА ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ БЎЙИЧА НОРМАЛАРНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШINI ТАКОМИЛЛАШТИРИШ // ОБРАЗОВАНИЕ. – 2025. – Т. 79. – №. 2. – С. 143-157.

3. Право человека.uz – <http://pravacheloveka.uz/uz/news/yoshlar-jinoyatchiligidning-oldini-olish-masalalariga-bagishlandi>

Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари ва норматив-ҳуқуқий асослар

1.Lex.uz –<https://lex.uz/docs/6445145> Ўзбекистон Республикаси Конституцияси — қабул қилинган сана: 30.04.2023.

2.Lex.uz – <https://lex.uz/docs/7243832> «Обод ва хавфсиз маҳалла» тамойили асосида маҳаллаларда ижтимоий профилактика тизими самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Қарори №801 — қабул қилинган дата: 30.11.2024.

3.Lex.uz – <https://lex.uz/docs/4145890> «Худудларни комплекс ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича секторлар фаолиятини янада такомиллаштиришга доир чора-тадбирлар тўғрисида» Президент Қарори №PQ-4102 — қабул қилинган сана: **08.01.2019**.

4.Lex.uz – <https://lex.uz/docs/5749291?ONDATE=16.01.2024&utm> Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги концепциясига доир Фармон №PF-27 — қабул қилинган сана: 29.11.2021.

5.Lex.uz – <https://lex.uz/docs/2387357> «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги Қонун №О’RQ-371 — қабул қилинган сана: 14.05.2014.

6.Ўзбекистон Республикаси Оила ва Меҳнат кодексларининг гендер экспертизаси. – Т., 2008. – Б. 57.

Ахлоққа қарши ҳуқуқбузарликлар ва профилактика тадбирлари

1.Kun.uz–<https://kun.uz/ru/news/2024/04/08/za-3-mesyatsa-v-tashkente-privlecheny-k-administrativnoy-otvetstvennosti-1068-prostitutok>

2. Human Rights Watch – <https://www.hrw.org/news/2021/08/05/uzbekistan-forced-anal-testing-homosexuality-prosecutions>

3.ISRS.uz–<https://isrs.uz/uz/page/pdf/obod-va-havfsiz-maalla-zamgarmasi?utm>

4.Kun.uz – <https://kun.uz/kr/news/2023/05/17/obod-va-xavfsiz-mahallatamoyili-asosida-mahallalarda-ijtimoiy-profilaktika-boyicha-yoriqnoma-ishlab-chiqildi?utm>